

En snart 17-årig ungdoms misskötsel av sin behandling av en allvarlig sjukdom har inte ansetts utgöra ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU.

Lagrum:

3 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

C., född 1998, genomgick 2013 en levertransplantation. Han är sedan dess tvungen att ta medicin som motverkar att den nya levern stöts bort. Han har även utvecklat diabetes som kräver insulinbehandling.

Socialnämnden i Norrköpings kommun ansökte om att C. skulle beredas vård med stöd av 3 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Nämnden ansåg att han var i behov av vård, huvudsakligen på grund av att han missköter sin medicinering och insulinbehandling vilket är livsfarligt för honom. Därutöver gjorde nämnden bl.a. gällande att han missköter sin skolgång, umgås i kriminella kretsar, uppvisar ett aggressivt beteende, dricker alkohol och brukar tobak.

C. motsatte sig ansökan.

L.G. och Y.G., vårdnadshavare för C., medgav ansökan.

Förvaltningsrätten höll muntlig förhandling i målet inom stängda dörrar.

Förvaltningsrätten i Linköping (2014-09-09, ordförande Johansson) yttrade, efter att ha redogjort för socialnämndens utredning, vad parterna anfört samt tillämpliga bestämmelser: – Förvaltningsrätten har att ta ställning till om C:s beteende utgör ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU och om det på grund av beteendet finns en påtaglig risk att hans hälsa och utveckling skadas. Om så bedöms vara fallet, har förvaltningsrätten att pröva om nödvändig vård kan genomföras på frivillig väg, eller om den måste ske med stöd av LVU. – Av läkarintyg framgår att det är livsviktigt att C. följer sin medicinering för att förhindra avstötning av den nya levern och att även en obehandlad diabetes kan innebära livsfara för honom. Förvaltningsrätten bedömer att det är klarlagt att C. vid flera tillfällen har misskött sin medicinering, vilket ger anledning till stor oro. Därutöver har han gett uttryck för att agera våldsamt och han har inte heller lyckats sköta sin skolgång. Förvaltningsrätten bedömer att ett sådant beteende måste anses avvika från samhällets grundläggande normer och det utgör därmed ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 66 f. samt RÅ 2000 ref. 33). Mot bakgrund främst av de fysiska risker han utsätter sin hälsa för när han inte sköter medicineringen bedömer förvaltningsrätten vidare att hans beteende utgör en påtaglig risk för att hans hälsa och utveckling skadas. – C. menar att hans situation har förbättrats och att han numera sköter sig bra. Även socialnämnden har uppgett att han har fungerat bra under sin tid på boendet. Enligt förvaltningsrättens mening kan det dock inte anses ha gått tillräckligt

lång tid för att säkerställa en nödvändig förändring i hans beteende. C. har av denna anledning ett sådant vårdbehov som avses i 3 § LVU. – C. samtycker till vård i familjehem, men samtycker inte till den av socialnämnden föreslagna vården. Mot bakgrund av C:s tidigare avvikanden och då han tidigare visat att han saknar förståelse för varför han måste sköta medicineringen finner förvaltningsrätten grundad anledning att anta att det givna samtycket kan komma att återkallas. Samtycket är även begränsat till en vårdform som socialnämnden i dagsläget inte anser vara möjlig. Nödvändig vård kan därmed inte säkerställas på annat sätt än med stöd av LVU. – Vad som ovan anförts innebär att förutsättningarna för att besluta om vård med stöd av 1 § andra stycket och 3 § LVU är uppfyllda. Socialnämndens ansökan ska därmed bifallas. Förvaltningsrätten finner att förhållandena i målet är sådana att beslutet om vård ska gälla omedelbart. – Förvaltningsrätten bifaller ansökan och beslutar att C. ska beredas vård med stöd av 1 och 3 §§ LVU.

(sekretessförordnande)

C. överklagade och yrkade att kammarrätten, med ändring av förvaltningsrättens dom, skulle avslå socialnämndens ansökan om vård av honom med stöd av LVU.

Socialnämnden motsatte sig ändring av förvaltningsrättens dom.

L.G. och Y.G. motsatte sig ändring av förvaltningsrättens dom.

Kammarrätten höll muntlig förhandling i målet inom stängda dörrar.

Kammarrätten i Jönköping (2014-10-29, Green, Stelzer, referent, Rosell) yttrade: C. har före det omedelbara omhändertagandet misskött sin skolgång, umgått i kretsar som inte varit bra för honom, varit aggressiv, druckit alkohol och inte respekterat sina föräldrar och andra vuxna. Därtill har han misskött sin medicinering på sådant sätt att han riskerat sitt liv. Mot bakgrund av det anförda instämmer kammarrätten i förvaltningsrättens bedömning att C. har ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU. Han har genom sitt beteende utsatt sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas. – C. har uppgett att han samtycker till frivilliga insatser. Kammarrätten anser dock att behövlig vård är den vård som nu ges till C. och som anges i vårdplanen. Han samtycker inte till denna vård. Detta innebär att förutsättningarna är uppfyllda för att bereda C. vård med stöd av LVU. Hans överklagande ska därför avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

(sekretessförordnande)

C. överklagade kammarrättens dom hos Högsta förvaltningsdomstolen och yrkade att vården enligt LVU skulle upphöra. Han anförde bl.a. följande. Hans beteende kan inte anses utgöra ett sådant socialt

nedbrytande beteende som avses i 3 § första stycket LVU. Numera sköter han sig och han förstår att det är livsviktigt att han sköter sin medicinering.

Socialnämnden bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Det är livsnödvärdigt att C. tar sin medicin morgon och kväll. Personalen på HVB-hemmet upplever att medicineringen är ett ständigt återkommande moment som inte fungerar. Enligt personalen har han ingen sjukdomsinsikt och tar medicinen bara för att andra vill det. I november 2014 vägrade han delta i en undersökning som syftade till att få kunskap om det var möjligt att dra ner på medicinen som ska motverka avstötning av levern. Under hösten 2014 har C. haft fortsatt hög frånvaro i skolan. Han kommer inte upp på morgonen och är mycket trött. Den 28 januari 2015 vägrade han att gå upp och hotade att slå sönder sitt rum om inte personalen slutade tjata på honom. Efter den sistnämnda händelsen kopplades det in en extra resurs i form av en undersköterska. C. har bättre kontroll än tidigare på sitt humör men har vid enstaka tillfällen agerat på ett sätt som varit mer eller mindre hotfullt. Han pratar inte längre om att han ska ägna sig åt kriminalitet men umgås fortfarande med kriminella bekanta. Socialnämnden hänvisar även till en skrivelse från behandlingshemmet daterad den 9 januari 2015.

L.G. och Y.G. bestred bifall till överklagandet.

Högsta förvaltningsdomstolen (2015-06-18, Jermsten, Almgren, Knutsson, Bull, Classon) yttrade:

Skälen för avgörandet

Vad målet gäller

Frågan i målet är om C. genom att missköta sin behandling av en allvarlig sjukdom kan anses ha ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § första stycket LVU.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 3 § första stycket LVU ska vård beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Av 1 § andra stycket samma lag framgår att den som är under 18 år ska beredas vård om en situation som anges i 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden av honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Vård som beslutats med stöd av 3 § ska, enligt 21 § tredje stycket, upphöra senast när den unge fyller 21 år.

I den lag som föregick LVU, lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, användes inte uttrycket ”annat socialt

nedbrytande beteende” utan i stället ”något annat därmed jämförbart beteende”. Enligt förarbetena till den lagen (prop. 1979/80:1 del A s. 582 f.) avsågs uttrycket omfatta även andra beteenden än de som angavs i lagtexten – missbruk av beroendeframkallande medel och brottslig verksamhet – och som kan sägas innefatta allvarlig fara för den unge, t.ex. prostitution eller enstaka allvarliga brott utan att det är fråga om brottslig verksamhet. Bestämmelserna var tillämpliga främst på tonårsungdomar med sociala anpassningssvårigheter.

Av förarbetena till LVU (prop. 1989/90:28 s. 66 f. och 109) framgår att med uttrycket ”annat socialt nedbrytande beteende” menas att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Den ändrade ordalydelsen i förhållande till tidigare lagstiftning tillkom främst i förtydligande syfte. Som exempel på sådant beteende som avses nämns att den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Det kan också vara fråga om att den unge mer än tillfälligt vistas i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på en sexklubb.

Av RÅ 2000 ref. 33 framgår att uttrycket socialt nedbrytande beteende även kan avse andra situationer än de som nämns i förarbetena. I rättsfallet var det fråga om en femtonårig pojke som hade ett aggressivt uppträdande och svårt att behärska sig. Han hade hotat och slagit kamrater och anhöriga, gjort sig skyldig till bl.a. stöld och olaga hot samt missbrukat narkotika. Han hade en tydlig dragning till asociala och destruktiva miljöer. Genom RÅ 2010 ref. 24 har det klargjorts att ett beteende som närmast kan betraktas som symtom på en psykisk störning inte utgör ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § första stycket LVU.

Frågan om vad som kan utgöra ett socialt nedbrytande beteende har också nyligen prövats av Högsta förvaltningsdomstolen i HFD 2015 ref. 7. I rättsfallet hade en flicka i övre tonåren beretts vård med stöd av 2 § LVU på grund av att hon utsatts för bl.a. misshandel och hot i hemmet. Socialnämnden hade även fattat beslut om umgängesbegränsning och att hennes vistelseort inte skulle röjas. Sedan hon bl.a. umgåtts med ungdomar som kunde ha anknytning till hennes släkt, förekommit i filmer på sociala medier och haft telefonkontakt med sin familj ansökte nämnden om att hon även skulle beredas vård med stöd av 3 § första stycket LVU och angav som grund att hennes beteende var socialt nedbrytande. Högsta förvaltningsdomstolen fann att agerandet visserligen kan ha inneburit att hon röjt sin vistelseort och att hon därmed utsatt sig för fara men att beteendet snarast framstod som ett obetänksamt handlande av en ung människa och inte som ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Även om LVU är en skyddslagstiftning för unga är ett tvångsomhändertagande enligt lagen en ingripande åtgärd. Som Högsta

förvaltningsdomstolen uttalat i rättsfallet HFD 2015 ref. 7 gäller detta särskilt tvångsomhändertaganden med stöd av 3 §. Ett sådant omhändertagande kan innefatta en placering i ett särskilt ungdomshem där den som ansvarar för vården har befogenheter som medger långtgående inskränkningar av den unges rörelsefrihet och personliga integritet (15–20 b §§). Det är därför angeläget att tillämpningen av 3 § första stycket inte sträcker sig utöver vad som kan betraktas som en rimlig tolkning av bestämmelsens ordalydelse. Enbart det förhållandet att den unge utsätter sig för en risk innebär inte att det föreligger ett beteende som kan betecknas som socialt nedbrytande.

C. är snart 17 år. Hans misskötsel av sin medicinering och insulinbehandling innebär att han utsätter sin hälsa för mycket stora risker och är potentiellt livsfarlig för honom. Beteendet kan emellertid svårligen anses som socialt nedbrytande enligt ordalydelsen i 3 § första stycket LVU. Inte heller tyder uttalandena i förarbetena på att den nu aktuella situationen har avsetts omfattas av bestämmelsen. C. kan därför inte beredas vård med stöd av LVU på denna grund.

Vad socialnämnden anfört beträffande C:s beteende i övrigt är enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening inte omständigheter av sådant slag som kan utgöra grund för att bereda honom vård enligt 3 § första stycket LVU. Överklagandet ska därför bifallas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen upphäver underinstansernas domar och avslår ansökan om vård.

(sekretessförordnande)

Mål nr 5850-14, föredragande Lena Forsmark